

УДК 339.9:330.3

Біленко Ю.І.*

ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТА УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА У ГЛОБАЛЬНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ

Класичні парадигми в міжнародній торгівлі почали формуватись з кінця XVIII та початку XIX століття, в основі якої були політика вільної торгівлі та принцип абсолютної та порівняльної переваги при визначенні товарної структури експорту та імпорту. А. Сміт та Д. Рікардо сформулювали ліберальну парадигму в міжнародному економічному аналізі, в центрі аналізу якої знаходиться поведінка раціональних індивідуумів, які максимізують свою вигоду через спеціалізацію у професійній галузі, де вони є найбільш ефективні. Таким чином визначений принцип розподілу праці є домінантним в економічних процесах як в середині країни, так і в її стосунках з іншими країнами.

Спеціалізуючись на виробництві товарів, в яких дана країна є найбільш продуктивна (абсолютно чи відносно), вона досягає найбільшої вигоди, якщо не має перешкод на шляху експорту цих товарів. Обидва торгові партнери досягають вигоди, хоча не в однаковій мірі. Парадигма лібералізму описує процеси обміну цінностями ціна на які встановлюється в результаті внутрішнього або міжнародного обміну [1. с. 330-350]. Геніальні передбачення А.Сміта про вирівнювання цін на фактори виробництва [1. с. 357] у торгових партнерів при вирівнюванні внутрішніх цін на товари при міжнародній торгівлі, а також Д. Рікардо про врахування порівняльних затрат отримали продовження у домінантній парадигмі неокласичного аналізу кінця XIX ст. і всього XX століття, мейнстріму сучасного міжнародного економічного аналізу.

З 50-х років XX століття починають домінувати методи дослідження економічних явищ, які закладені у відомій праці П. Самуельсона "Основи економічного аналізу" (перше видання 1947 року) [2. р. 423], які пов'язані з виведенням теорем щодо максимізації вигоди споживача та прибутку фірм, а також досягнення стабільної рівноваги на ринках. Основою економічного аналізу стає компаративна статика, яка дає можливість формалізовано оцінити зміну рівноваги системи під дією зміни певного параметра. На основі цих ідей була сформульована фундаментальна теорія Гекшера-Оліна-Самуельсона про те, що структура потоків у міжнародній торгівлі залежить від рівня забезпеченості країни певними факторами виробництва, тобто диференціація у пропорціях факторів виробництва зумовлює товарну структуру експорту та імпорту. П.Самуельсон завершив формальним моделюванням емпіричних досліджень структури світової торгівлі Е.Гекшера та Бертіля Оліна. Було сформульовано три основні теореми: Гекшера-Оліна теорема: країна експортує (імпортує) товар у виробництві якого відносно більше використовується фактор, який є в надлишку (дефіциті) у даній країні [3]; Теорема про вирівнювання цін на фактори виробництва – відносні та абсолютні ціни на фактори виробництва при міжнародній торгівлі будуть вирівнюватись між двома країнами у довгостроковому періоді [4. р. 163-184]; Теорема Столпера-Самуельсона – ціна на фактор виробництва, який є відносно рідкісний буде зростати відносно цін іншого фактора виробництва при встановленні митного та-

* к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів Львівський національний університет імені Івана Франка

рифу на товар у виробництві якого інтенсивно цей рідкісний фактор виробництва використовується [5. р. 58-73].

Ми зупинились на класичних теоріях міжнародної торгівлі, щоб зрозуміти яким чином визначити оптимальне місце економіки у глобальному поділі праці та довгострокову спеціалізацію. Україна отримавши незалежність та вільний доступ до світових ринків зі вступом у СОТ повинна визначити свою ефективну спеціалізацію для повного використання власних факторів виробництва та стабільного економічного зростання. На жаль, міжнародна торгівля України будувалась не з врахуванням власного факторного забезпечення, а кон'юнктурної можливості проникнення на світові ринки. Ми провели розрахунки факторної забезпеченості України та її основних торгових партнерів (див. табл. 1), які засвідчили високий рівень забезпечення людським капіталом і відносно низький рівень фізичного капіталу на одного працюючого. Аналіз українського експорту свідчить про те, що в ньому переважають товари капіталомісткі та з низьким технологічним рівнем (продукція металургійної та хімічної промисловості), які використовують дефіцитні для української економіки фактори виробництва: капітал та енергетичні ресурси. Така ситуація веде до ще більшого подорожчання цих факторів та зростання диференціації у цінах на ці фактори з торговими партнерами, що підтверджує другу теорему П. Самуельсона в теорії Г-О-С та свідчить про неефективність для суспільства в цілому такого експорту. Таким чином освічені людські ресурси значно не використовується, зростає безробіття, заробітна плата значно нижча відносно наших торгових партнерів. Наші західні сусіди – члени Європейського Союзу за останні 20 років за допомогою іноземного капіталу значно наростили фізичний капітал створюючи нові можливості зайнятості для значних людських ресурсів , що дало можливість рухатись по траєкторії вирівнювання цін на фактори виробництва з розвинутими країнами і наростити рівень добробуту всіх громадян.

Таблиця 1

Забезпеченість України та її основних торгових партнерів факторами виробництва

Показники	Країни				
	Україна	Польща	Росія	Білорусь	Німеччина
Фізичний капітал на одного працюючого (в доларах США по ПКС в цінах 2005 року) за 2010 рік	54570	99560	88160	91860	182418
Людський капітал (середній термін навчання працюючого в роках) за 2010 рік	11,12	9,872	11,52	11,52	11,84

Джерело: розрахунки автора

Нова теорія міжнародної торгівлі говорить про те, що при повністю ідентичних країнах за виробничою структурою та споживчими уподобаннями, міжнародна торгівля зумовлюється зростаючими доходами, які будуть посилюватись “ефектом внутрішнього ринку” або значним внутрішнім попитом, як основою для зростання експорту.

Таким чином в Україні необхідно розширювати внутрішній ринок, залучати інвестиції у галузі машинобудування, електроніки, харчової та легкої промисловості, сільського господарства з високим рівнем доданої вартості і формувати нову спеціалізацію у глобальному поділі праці для підняття рівня добробуту всього суспільства.

Література

1. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов/ А. Смит. – Москва: Издательство социально-экономической литературы, 1961. – С.330-350
2. Samuelson P. Foundations of Economic Analysis/ P. Samuelson.-Cambridge: Harvard University Press.- 1983.- 423 p.
3. Hecksher E. The Effects of Foreign Trade on the Distribution of Income/ E. Hecksher // Ekonomisk Tidskrift.-1919.- Vol 21.- P.497-512; Bertil O. Interregional and International Trade/ O. Bertil . - Cambridge: Harvard University Press,1933
4. Samuelson P. International Trade and Equalization of Factor Prices / P. Samuelson // Economic Journal. 1948.-No.58(230).-P.163-184
5. Stolper W. Protection and Real Wages / Stolper W., Samuelson P.// Review of Economic Studies. 1941.-No. 9(1).- P.58-73